

LA LINGÜÍSTICA FORENSE I L'INTERROGATORI POLICIAL A ESPANYA: UN ENFOCAMENT LINGÜÍSTIC DE LES PRÀCTIQUES ACTUALS

André Braz

ForensicLab, Institut Universitari de Lingüística Aplicada
Universitat Pompeu Fabra

1. INTRODUCCIÓ

L'interrogatori policial ha estat una pràctica habitual durant molts anys en moltes civilitzacions amb la finalitat d'obtenir informació militar dels presoners. En aquest sentit, tècniques com la tortura i la coerció eren molt freqüents. Va ser després de la Segona Guerra Mundial que la institució policial es va regular i aquestes tècniques es van considerar inacceptables.

Els interrogatoris policials actuals en molts països impliquen una sèrie de procediments jurídics i administratius consistents en la interacció oral entre la policia i una persona que ha estat arrestada o és sospitosa d'haver participat en un delictes, amb el propòsit d'adquirir la informació que aquesta persona pot aportar per tal d'ajudar en la investigació del delictes en qüestió.

Els interrogatoris policials depenen del sistema judicial de cada país. En els països del dret anglosaxó (*Common Law*, en anglès), com els EUA, Austràlia i Anglaterra, el caràcter *adversarial* de l'ordenament jurídic considera l'evidència oral com una prova important en el procés penal (Koppen i Penrod 2003). Després de diversos casos de mala conducta policial exposats en els mitjans de comunicació a principis de la dècada dels 80, els governs van establir criteris ben definits per a l'admissió de les proves orals, així com per l'ús obligatori del registre electrònic dels interrogatoris

policials. Els criteris tenien el propòsit d'aconseguir que la policia utilitzés les pràctiques d'interrogatori de manera ètica i neutral amb la finalitat d'enfocar l'interrogatori per a l'obtenció d'informació útil en el procés judicial i no amb la finalitat d'obtenir confessions incriminatòries.

En els països del dret continental (*Civil Law*, en anglès), com Espanya i la major part de l'Europa continental, el caràcter *inquisitiu* de l'ordenament jurídic dona més importància a les proves escrites. La naturalesa del dret continental requereix que les investigacions policials s'hagin de mantenir en secret al públic i, per tant, la legislació actual no obliga a l'enregistrament electrònic dels interrogatoris policials.

2. LA LINGÜÍSTICA FORENSE I EL LLENGUATGE JUDICIAL I POLICIAL

La lingüística forense és una ciència relativament nova que comprèn l'estudi de la llengua i el dret. Es divideix en tres àmbits principals: *a)* el llenguatge jurídic (*Language of the Law*, en anglès), que estudia com s'utilitza el llenguatge en diferents textos jurídics i administratius i els diferents models utilitzats per fer aquest tipus de discurs més comprensible; *b)* el llenguatge judicial i policial (*Language of the Court and the Legal Process*, en anglès), l'àrea que es tracta en aquest article, i que consisteix en l'anàlisi del

llenguatge utilitzat pels actors involucrats en el procés judicial, com poden ser els jutges, advocats, perits, policies, així com testimonis, víctimes i sospitosos, i c) el llenguatge evidencial (*Language as Evidence*, en anglès), que implica la comparació forense de veu i text per identificar els interlocutors i determinar o atribuir l'autoria de manera més fiable, i també implica la intervenció dels lingüistes com a perits en litigis de marques registrades i patents, i de plagi, entre d'altres.

Des de la dècada dels 70, s'han produït moltes contribucions encaminades a entendre el llenguatge utilitzat en el procediment judicial (Levi i Walker, 1990). Els interrogatoris policials es basen necessàriament en el llenguatge utilitzat en el context concret de les investigacions policials. Una contribució important va derivar-se de la tradició de la pragmàtica, que se centra en l'estudi del significat de les expressions individuals i en la relació amb el seu context. Les seves teories principals han contribuït al desenvolupament de la comprensió del llenguatge dels interrogatoris policials.

Algunes d'aquestes teories es basen en els actes de parla d'Austin (1962) i Searle (1969) i els quatre principis cooperatius de Grice: quantitat, qualitat, rellevància i mode (Grice 1975).¹

¹ Searle (1969) va descriure tres formes de comunicació, en termes d'acció: l'acte de dir alguna cosa (locutiú), el que fem en dir alguna cosa (il·locutiú) i el que causen en l'oient en dir alguna cosa (perlocutiú). Els actes il·locutius, potser els més rellevants en el marc de la llei, es distingeixen en termes de la força de l'enunciat (la intenció del parlant en la producció d'aquesta expressió). Per exemple, un sospitós en un interrogatori pot fer una sol·licitud («Potser hauria de parlar amb un advocat») en lloc d'utilitzar la sol·licitud directa («Puc demanar un advocat»). El primer té una força il·locutiva (més) feble que el segon (Solan i Tiersma 2005). Els actes perlocutius també es poden distingir en termes de l'efecte que causen en l'oient. Per exemple, mentir o enganyar, i utilitzar un llenguatge coercitiu o

L'anàlisi del discurs va ser una altra contribució important, ja que estudia la forma i el significat que s'utilitza per vincular les unitats més grans dels enunciats que donen coherència a la interacció oral. Els mecanismes que aporten més coherència en els interrogatoris policials es troben en els parells de pregunta-resposta. Halliday i Hassan (1976) van explicar que els mecanismes com els torns de paraula i la cortesia es poden utilitzar per aportar cohesió a les interaccions orals. A més, Heydon (2005) va observar que el llenguatge utilitzat en els interrogatoris policials estava molt limitat pels requisits legals, els quals determinen la forma del discurs, l'estructura, la gramàtica, el tipus de vocabulari utilitzat i la manera en què els parlants «negocien» la interacció com un procés per assolir els seus objectius. Segons Giddens (1982), quan algú entaula una conversa, aquesta persona posseeix un tipus de control sobre la interacció i, sobretot, en el marc de l'interrogatori policial el control es concedeix a la figura d'autoritat. Shuy (1998: 8) suggereix que l'estat dels participants en els interrogatoris policials es distribueixi asimètricament i això «és evident quan es compara l'objectiu dels interrogatoris amb el llenguatge utilitzat per assolir aquest objectiu».

persuasiu en un interrogatori policial són exemples d'actes perlocutius, dels quals la policia pot fer ús i causen efectes concrets sobre els sospitosos (Solan i Tiersma 2005).

Grice va suggerir que, generalment, totes les persones quan participen en una conversa, participen en aquests principis i suposen que l'altre participant farà el mateix i, en aquest sentit, es pot inferir el significat del que es diu. En un interrogatori policial aquests principis poden ser violats ja que els sospitosos poden mentir o simplement negar-se a cooperar. La cooperació del sospitós és el mecanisme de la policia per obtenir algun tipus de control en l'interrogatori. Els sospitosos poden negar-se a donar informació o poden proporcionar informació per al seu propi benefici.

Mentre que la majoria d'estudis es van fer en països del dret anglosaxó i van contribuir al desenvolupament d'aquesta àrea,² a Espanya la lingüística forense i el llenguatge judicial i policial encara estan en procés de ser posats en marxa, tractant d'aconseguir que es desenvolupin i s'assoleixin alguns dels seus reptes més fonamentals. Els professionals que intervenen en el procés legal a Espanya no són conscients de les aplicacions científiques de la lingüística forense i mentre la gravació electrònica dels interrogatoris policials continui no sent obligatòria, és difícil obtenir un corpus d'estudi, ja que suposa una barrera decisiva per a noves iniciatives.

3. ESTADIS DE LA PRÀCTICA ACTUAL D'INTERROGACIÓ POLICIAL A ESPANYA

A Espanya, el caràcter *inquisitiu* del dret va ser substituït per un caràcter acusatori bastant més formal (Salido Vall 2005). Així doncs, l'interrogatori policial a Espanya constitueix una de les fases probatòries de la investigació que forma part de les diligències d'investigació (LE-Crim, títol V). Es tracta d'un procediment complex i formal dut a terme, generalment a la comissaria, per part de dos agents de policia: l'instructor, que dirigeix l'interrogatori, i el secretari, que pren notes i escriu les diligències. El procediment pot ser organitzat de la manera següent (Pérez et al. 2004):

1) **La primera declaració**, també anomenada generalitats de la llei (Coloma i Maria 2009) consisteix en la formulació de preguntes personals al sospitós (nom,

filiació, residència, professió, etc.), en presència de l'advocat.³

2) **La lectura dels drets** comporta la informació donada de manera global al sospitós sobre la naturalesa de l'acusació formulada contra ell, les raons de la seva detenció (quan es dóna el cas) i els seus drets.⁴

3) **L'interrogatori** inclou la formulació de preguntes adreçades al sospitós sobre la seva participació en els fets investigats. La llei estableix que les preguntes han de ser directes i, en cap cas, enganyoses o suggestives; qualsevol tipus de mètode de coacció o amenaça està prohibit per la llei.⁵ Durant aquest temps, el sospitós està protegit pels seus drets constitucionals.

4) **La declaració voluntària del sospitós** es produeix quan aquest lliurement pot fer comentaris sobre els fets relacionats amb l'acusació en contra seu.

5) **L'acta de declaració** és un document juridicoadministratiu escrit per la policia i ha de contenir, en conjunt i al més fidelment possible,⁶ les diligències descrites anteriorment.

El procediment finalitza quan el sospitós llegeix i signa de conformitat amb el document escrit.⁷

Encara que la policia fa ús de la informació obtinguda en els interrogatoris policials durant la investigació, el destinatari final de l'acta de declaració és el jutge (Coulthard i Johnson 2007). Aquest jutge tindrà en compte el contingut del document per tal de determinar la responsabilitat del sospitós en els fets investigats.

4. L'ACTA DE DECLARACIÓ

L'acta de declaració representa la declaració

² Vegeu Shuy (1998), Heydon (2005), Shuy (2005), Haworth (2006), Wang (2006), Coulthard i Johnson (2007), Stokoe i Edwards (2008), Benneworth (2009), Tracy i Robles (2009), Coulthard (2010).

³ Art. 388 LECrim

⁴ Art. 520.2 LECrim

⁵ Art. 389 LECrim

⁶ Art. 401 LECrim

⁷ Art. 404 LECrim

del sospitós a la policia. Aquest document conté dos tipus d'informació: la informació sobre el contingut i la informació del llenguatge (Shuy 1998: 105). No obstant això, no és una transcripció fidel de la narració dels fets per part del sospitós, sinó que correspon al resum de l'interrogatori per part de la policia. Lingüísticament, això constitueix un desafiament metodològic, ja que és probable que «[...] alguns detalls es perdin, alguns es canviïn i d'altres, s'ha de reconèixer, es creïn» (Coulthard i Johnson 2007: 81).

Els documents administratius, com l'acta de declaració, tenen una estructura molt rígida, i sovint utilitzen expressions fixes i convencionals, com també fórmules lingüístiques convencionalitzades. Tenen la funció específica d'inhibir l'escriptor de qualsevol contribució personal al text, contràriament al llenguatge comú. No obstant això, el llenguatge resultant és ambigu i en ocasions, fins i tot, pot ser poc clar (Montero Annerén i Morales Pastor 2000, Miguel 2000).

El fet que aquest document estigui escrit en paper oficial i signat per tots els participants al final del procediment dona garanties de responsabilitat jurídica (Miguel 2000). Això es fa evident en l'ús dels verbs manifestar, prestar i certificar, que no només descriuen els esdeveniments que van tenir lloc, sinó que també porten a terme els actes il·locutius de manifestar, donar i certificar.

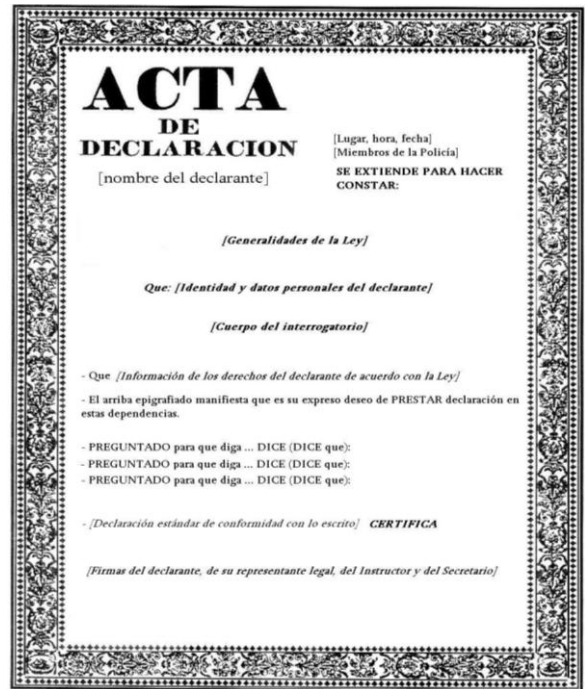
4.1. L'estructura

Tenint en compte l'estructura, en el nivell macro, l'acta de declaració manté la cohesió a través de les relacions de contigüïtat i conseqüència (Adam 1985). En lingüística, aquestes relacions es defineixen com a superestructura⁸ (Dijk 1986). El format

⁸ Les superestructures són «des formes tradicionals que caracteritzen un gènere de discurs específic.

general es mostra en la figura 1.

Figura 1. Estructura de l'acta de declaració.

El text segueix l'ordre cronològic dels esdeveniments i està clarament dividit en diferents seccions temàtiques, cosa que representa el procediment descrit anteriorment. Els verbs declaratius escrits en lletres majúscules s'utilitzen per marcar la divisió entre les seccions. El mateix s'aplica a la secció específica que correspon a l'interrogatori en si: les preguntes s'ajusten a les fórmules i el discurs indirecte del secretari: «PREGUNTADO para que diga [...]» i les respostes s'ajusten a «DICE» (o «DICE que»).

4.2. Seqüències pregunta-resposta

En el nivell micro, la secció de preguntes també mostra una estructura coherent i

Ordenen les seqüències textuales de les oracions, i assignen funcions específiques a aquestes seqüències. No estan directament relacionades amb les paraules o les frases (o els seus significats), ja que organitzen les unitats de nivell superior com els episodis» (Dijk 1986: 158).

segueix l'ordre cronològic de la interacció oral. Comença amb una introducció, seguida d'una part de desenvolupament on s'assoleix el punt culminant de l'interrogatori i, finalment, la part de tancament.

La majoria de les preguntes que es formulen són del tipus Sí/No i Wh- (quan, on, qui, què o en què, quins i quant). La forma tancada d'aquestes preguntes limita la resposta del sospitós a respostes específiques i curtes en general. Hi ha un consens general entre la comunitat científica que, tot i que aquestes preguntes són de recerca d'informació, ofereixen informació menys precisa i detallada que una resposta a una pregunta oberta (Oxburgh, Myklebust i Grant 2010).

4.3. *Altres trets lingüístics*

L'acta de declaració conté moltes altres característiques lingüístiques que distingeixen aquest subgènere textual del que s'utilitza quotidianament (Miguel, 2000).

Algunes de les característiques morfològiques i sintàctiques inclouen l'ús freqüent de frases excessivament llargues i complexes, l'ús freqüent d'oracions subordinades substantives d'objecte directe (*dice que*), l'ús de verbs en subjuntiu (*para que diga*), l'ús d'oracions coordinades, l'ocurrència de fórmules lingüístiques convencionalitzades (*que una vez personado, preguntado para que diga, en prueba de conformidad*), l'ús de verbs en forma no personal (*siendo, estando, léida*) i l'ús específic de la nominalització (*la marcha de las sociedades*). Peculiaritats lèxiques i semàntiques, que poden ser utilitzades per obtenir precisió i que resulten ser menys accessibles per als ciutadans (Miguel 2000), són les paraules tècniques (*acta, instructor, secretario, colegiado, epigrafiado, letrado*), els verbs performatius (*manifiesta, prestar, certifica*) i els adjectius de relació (*actividad laboral*) i

avaluació (*estimación aproximada*). Una característica particular d'aquest document és l'absència del discurs oral. En la conversió cap al discurs escrit «l'oral es converteix en un escrit en la declaració [...]» (Coulthard i Johnson 2007), però algunes de les característiques típiques del discurs oral no es troben després de la conversió (Coulthard i Johnson 2007: 133-134). Aquesta absència inclou els marcadors del discurs, els quals solen ocórrer en els començaments de les interaccions (com *bueno, a ver, es decir*), fórmules de confirmació (com *ya, vale, venga*), afegitons (com *pues, entonces, así que*), així com altres marcadors com els silencis, les pauses, les repeticions, les vacil·lacions, les paraules i frases incompletes, els lapsus lingüístics, l'entonació, l'estrès o el reforç (Coulthard i Johnson 2007: 133-134). Aquests marcadors són especialment útils per indicar els mecanismes de torn de paraula o les relacions de poder en el discurs institucional.

4.4. *Els paper dels participants*

Els dos subjectes que participen activament en l'interrogatori de la policia són l'instructor i el sospitós. El secretari té un paper passiu. No obstant això, en l'acta de declaració, el sospitós té un paper secundari, tot i que el propòsit d'aquest document és representar la declaració del sospitós davant la policia. El paper de l'instructor en aquest document s'omet completament, però la seva veu està representada per les paraules del secretari, que assumeix el paper actiu per ser l'autor del document. Això mostra clarament la distribució asimètrica de poder a la qual Shuy (1998) fa referència. El paper de control de la policia sobre l'interrogatori és evident en l'acta de declaració, sobretot quan es considera l'estratègia lingüística següent: al principi, les paraules del sospitós són substituïdes per l'estil indirecte del secretari (l'ús dels pronoms *le, la* i *su* davant del verb i

l'ús d'oracions subordinades substantives d'objecte directe com *DICE que*). Al final del document, aquestes paraules són retornades al sospitós, però amb una responsabilitat superior, ja que les paraules manifesta i certifica realitzen actes il·locucionaris. Aquesta pràctica es reforça en la signatura del sospitós en finalitzar, la qual cosa simbolitza, primer, la conversió de les paraules del secretari en les paraules del sospitós i, segon, que el sospitós es converteix en la figura responsable del que està escrit en l'acta de declaració.

5. CONCLUSIÓ

Les pràctiques actuals d'interrogació policial a Espanya comporten la presència de dos oficials de policia: l'instructor que qüestiona el sospitós davant la presència d'un altre agent de la policia i el secretari que pren notes i escriu un resum de la interacció, de la qual resulta la redacció de l'acta de declaració.

Aquest document té una estructura molt formal i utilitza moltes fórmules lingüístiques convencionalitzades típiques dels documents juridicoadministratius, les quals tenen la funció específica d'inhibir les aportacions personals de l'autor al text. No obstant això, el procés de resumir està subjecte a la interpretació subjectiva del secretari i pot ocasionar canvis en el moment d'ajustar el text a aquest format específic. La quantitat de detalls que finalment s'agreguen o s'ometen és impossible de determinar sense un enregistrament electrònic de l'interrogatori. Per tant, és impossible determinar la quantitat de paraules que ha utilitzat exactament el sospitós ja que resten molt pocs vestigis de les característiques del llenguatge oral que ell utilitza durant l'interrogatori policial.

A més a més, la distribució asimètrica de

poder típica de la institució policial també s'observa en l'anàlisi lingüística de l'acta de declaració. El paper de subordinació del sospitós en aquest document pot tenir repercussions greus, ja que pot influir negativament en el procés inferencial dels jutges. Des del moment que els interrogatoris policials es duen a terme en la primera fase del procediment del procés criminal, és probable que els sospitosos no siguin conscients d'aquestes conseqüències quan signen l'acta de declaració.

Per tant, aquest article posa de manifest que hi ha indicis lingüístics suficients en l'acta de declaració que suggereixen que la pràctica per la qual es regula l'interrogatori policial a Espanya no compleix plenament l'objectiu de reunir informació útil per al procediment judicial i el jutge o tribunal, sinó que aquesta pràctica podria contenir un potencial addicional de proporcionar proves incriminatòries contra el sospitós.

6. REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

- ADAM, J. M. (1985). «Le texte narrative», PUF: París.
- TARANILLA, R. (2007). «Con cuentos a la policía: Las secuencias narrativas en el Acta de Declaración Policial». *Revista de Lengua i Dret*, 47, 79-111.
- AUSTIN, J. L. (1962). «How to Do Things with Words». Clarendon (ed.): Oxford; reimprès a Jaworski i Coupland (2006). «The Discourse Reader». 2a edició. London: Routledge, 55-65.
- BENNEWORTH, K. (2009). «Police interviews with suspected paedophiles: a discourse analysis». *Discourse Society*, 20, 5, 555.
- COLOMA, R.; MARIA, A. (2009). *El Interrogatorio del imputado y la prueba de confesión*. Reus: Rústica.
- COULTHARD, M.; JOHNSON, A. (2007). *An introduction to Forensic Linguistics*. London & New York: Routledge.
- COULTHARD, M. (2010). *The Routledge*

- Handbook of Forensic Linguistics*. London: Routledge.
- DIJK, T. A. VAN. (1986). «News Schemata». GREENBAUM, S.; COOPER, C. R. *Studying Writing. Linguistic approaches*. Beverly Hills: Sage Publications, 155-186.
- GIDDENS, A. (1982). *Profiles and Critiques in Social Theory*. London: Macmillan.
- GRICE, H. P. (1975). «Logic and conversation». COLE, P.; MORGAN, J. *Syntax and Semantics III: Speech acts*. New York: Academic Press, 41-58. (reimpressió).
- JAWORSKI, A.; COUPLAND, N. *The Discourse Reader*. 2a edició. London: Routledge, 66-77.
- HALLIDAY, M. A. K.; HASSAN, R. (1976). *Cohesion in English*. London: Longman.
- HAWORTH, K. (2006). «The dynamics of power and resistance in police interview discourse». *Discourse & Society*, 17, 6, 739-758.
- HEYDON, G. (2005). *The language of police interviewing*. New York: Palgrave.
- KOPPEN, P. J. VAN; PENROD, S. (2003). *Adversarial or Inquisitorial – Psychological perspectives on Criminal Justice Systems*. New York: Kluwer Academic / Plenum Publishers.
- LEVI, J. N.; WALKER, A. G. (1990). «Language in the Judicial Process». *Law, Society and Policy*, 5, New York: Plenum Press.
- MIGUEL, E. DE (2000). *El texto jurídico-administrativo: análisis de una Orden ministerial*. Madrid: Universidad Autónoma de Madrid.
- MONTERO ANNERÉN, S.; MORALES PASTOR, J. L. (2000). «Acercamiento al español jurídico a través del atestado». *Actas del primer Congreso Internacional de Español para Fines Específicos*. Amsterdam, novembre de 2000.
- OXBURGH, G. E.; MYKLEBUST, T.; GRANT, T. (2010). «The question of question types in police interviews: A review of the literature from a psychological and linguistic perspective». *The international Journal of Speech, Language and the Law*, 1, 17, 45-66.
- PÉREZ, F. A.; SÁNCHEZ, C. J.; CASTARROYO, J. E.; MALUENDA, J. F.; ESCALONA, A. N.; PLAZA, C. J.; PEREIRA, A. (2004). *Manual del Policía*. 4a ed. Madrid: La Ley.
- SALIDO VALLE, C. (2005). *La detención policial*. Barcelona: J.M. Bosch Editor.
- SEARLE, J. (1969). *Speech Acts: An essay in the philosophy of language*. Cambridge: Cambridge University Press.
- SHUY, R. W. (1998). *Use of language of Confession, Interrogation, and Deception*. London: Sage Publications.
- (2005). *Creating Language Crimes: How Law Enforcement uses (and misuses) Language*. Oxford: Oxford University Press.
- SOLAN, L. M.; TIERSMA, P. M. (2005). *Speaking of Crime: the language of Criminal Justice*. Chicago: University of Chicago Press.
- STOKOE, E.; EDWARDS, D. (2008). «Did you have permission to smash your neighbour's door? Silly Questions and their answers in police-suspect interrogations». *Discourse Studies*, 10, 1.
- TRACY, K.; ROBLES, J. (2009). «Questions, questioning, and institutional practices: an introduction». *Discourse Studies*, 11, 131.
- WANG, J. (2006). «Questions and the Exercise of Power». *Discourse & Society*, 17, 529-48.